

BÖLÜM 16

Yaşlılıkta Psikotik Bozukluklar ve Profesyonel Yaklaşımlar

Sibel ASİ KARAKAŞ¹
Ümit AYZ²

Öğrenme Hedefleri

1. Psikotik bozukluk kavramını tanımlayabilme
2. Yaşlılık döneminde psikotik bozuklukların belirtilerini ve çeşitlerini açıklayabilme
3. Yaşlılık dönemi psikozunu diğer bozukluklardan ayırt edebilme
4. Geç başlangıçlı şizofreniyi tanımlayabilme
5. Yaşlılık döneminde psikozun tedavi yöntemlerini bilme
6. Yaşlılık döneminde kullanılan bazı antipsikotik ilaçları bilme, yan etkilerini açıklayabilme ve hasta eğitiminde kullanabilme
7. Yaşlılık döneminde psikotik bozukluklara yönelik multidisipliner yaklaşımları öğrenme ve uygulayabilme

Bölüm Başlıkları

Giriş

Yaşlılık Döneminde Psikotik Bozukluk Kavramı

Yaşlılık Döneminde Psikotik Bozuklukların Sıklık ve Yaygınlığı

Yaşlılık Döneminde Psikoza Ayırıcı Tanılar

Geç Başlangıçlı Şizofreni

Psikotik Bozukluklara Yönelik Tedavi Yöntemleri

Yaşlılık Dönemi Psikozuna Yönelik Multidisipliner Yaklaşım

Örnek Vaka

Gözden Geçirme Soruları

Kaynaklar

¹ Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Psikiyatri Hemşireliği AD, s.asikarakas@atauni.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5499-2143

² Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Psikiyatri Hemşireliği AD, umitayaz@atauni.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9326-060X

KAYNAKÇA

1. Morrison JR. *DSM-5'i kolaylaştıran klinisyenler için tanı rehberi*: Nobel Akademik Yayıncılık; 2016.
2. Karim S, Harrison K. Psychosis in the elderly. *Mental Health and Older People: A Guide for Primary Care Practitioners*. 2016:181-94.
3. Townsend MC. *Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinin temelleri: kanıta dayalı uygulama bakım kavramları*: Akademisyen Kitabevi; 2016.
4. Öztürk MO, Uluşahin A. *Ruh sağlığı ve bozuklukları*: Nobel Tıp Kitabevleri; 2018.
5. Meriç M. *Psikiyatri Hemşireliği Akıl Notları* içinde, Çıtak EA, Hiçdurmaz D, editors. *Şizofreni, Şizofreni Spektrum Bozuklukları ve Hemşirelik Bakımı*. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri; 2020. p. 103-16.
6. Schrimpf LA, Aggarwal A, Lauriello J. Psychosis. *Continuum: Lifelong Learning in Neurology*. 2018;24(3):845-60.
7. Subramaniam M, Abdin E, Vaingankar JA, Sambasivam R, Zhang YJ, Shafie S, et al. Lifetime prevalence and correlates of schizophrenia and other psychotic disorders in Singapore. *Frontiers in psychiatry*. 2021;12:650674.
8. Laursen TM, Munk-Olsen T, Nordentoft M, Bo Mortensen P. A comparison of selected risk factors for unipolar depressive disorder, bipolar affective disorder, schizoaffective disorder, and schizophrenia from a danish population-based cohort. *J Clin Psychiatry*. 2007;68(11):1673-81.
9. Perälä J, Suvisaari J, Saarni SI, Kuoppasalmi K, Isometsä E, Pirkola S, et al. Lifetime Prevalence of Psychotic and Bipolar I Disorders in a General Population. *Archives of General Psychiatry*. 2007;64(1):19-28.
10. Kutlu L, Demiralay Ş. *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği*. Batmaz M, Yazıcı HG, editors. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2021.
11. de Mendonça Lima CA, Lopes EST, Kalasic AM. Psychosis in Older Adults. *Primary Care Mental Health in Older People: A Global Perspective*. 2019:211-27.
12. Howard R, Rabins PV, Seeman MV, Jeste DV. Late-onset schizophrenia and very-late-onset schizophrenia-like psychosis: an international consensus. The International Late-Onset Schizophrenia Group. *Am J Psychiatry*. 2000;157(2):172-8.
13. Volkert J, Schulz H, Harter M, Wlodarczyk O, Andreas S. The prevalence of mental disorders in older people in Western countries - a meta-analysis. *Ageing Res Rev*. 2013;12(1):339-53.
14. Geddes J, Price J, McKnight R. *Psychiatry*: Oxford University Press, USA; 2012.
15. Östling S, Skoog I. Psychotic symptoms and paranoid ideation in a nondemented population-based sample of the very old. *Archives of General Psychiatry*. 2002;59(1):53-9.
16. Subramaniam M, Abdin E, Vaingankar J, Picco L, Shahwan S, Jeyagurunathan A, et al. Prevalence of psychotic symptoms among older adults in an Asian population. *Int Psychogeriatr*. 2016;28(7):1211-20.
17. Işık E. *Güncel Şizofreni*, Format Matbaacılık. Ankara; 2006.
18. Barak Y, Levy D, Szor H, Aizenberg D. First-onset functional brief psychoses in the elderly. *Can Geriatr J*. 2011;14(2):30-3.
19. Chew-Graham CA, Ray M. *Mental health and older people: A guide for primary care practitioners*. Springer; 2016.

20. Targum SD, Abbott JL. Psychoses in the elderly: a spectrum of disorders. *J Clin Psychiatry*. 1999;60 Suppl 8(8):4-10.
21. Vahia IV, Palmer BW, Depp C, Fellows I, Golshan S, Kraemer HC, et al. Is late-onset schizophrenia a subtype of schizophrenia? *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 2010;122(5):414-26.
22. Kyomen HH, Whitfield TH. Psychosis in the elderly. *American Journal of Psychiatry*. 2009;166(2):146-50.
23. Murray PS, Kumar S, DeMichele-Sweet MAA, Sweet RA. Psychosis in Alzheimer's disease. *Biological psychiatry*. 2014;75(7):542-52.
24. Grau-Rivera O, Gelpi E, Carballido-Lopez E, Sanchez-Valle R, López-Villegas MD. Rapidly progressive dementia with psychotic onset in a patient with the C9ORF72 mutation. *Clinical Neuropathology*. 2015;34(5):294-7.
25. Tampi RR, Young J, Hoq R, Resnick K, Tampi DJ. Psychotic disorders in late life: a narrative review. *Therapeutic advances in psychopharmacology*. 2019;9:2045125319882798.
26. WHO. Mental health of older adults <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-of-older-adults>. (Erişim Tarihi: 01.08.2023)
27. Broadway J, Mintzer J. The many faces of psychosis in the elderly. *Current Opinion in Psychiatry*. 2007;20(6):551-8.
28. Mulsant BH, Ganguli M. Epidemiology and diagnosis of depression in late life. *Journal of Clinical Psychiatry*. 1999;60:9-15.
29. Wohlreich MM, Mallinckrodt CH, Watkin JG, Hay DP. Duloxetine for the long-term treatment of major depressive disorder in patients aged 65 and older: an open-label study. *BMC geriatrics*. 2004;4:1-10.
30. Kessing LV. Differences in diagnostic subtypes among patients with late and early onset of a single depressive episode. *International Journal of Geriatric Psychiatry: A journal of the psychiatry of late life and allied sciences*. 2006;21(12):1127-31.
31. Hesel K, Tebarth F, Wiese B, Eisele M, Bickel H, Köhler M, et al. Age of major depression onset, depressive symptoms, and risk for subsequent dementia: results of the German Study on Ageing, Cognition, and Dementia in Primary Care Patients (Age-CoDe). *Psychological medicine*. 2013;43(8):1597-610.
32. Kukreja D, Günther U, Popp J. Delirium in the elderly: current problems with increasing geriatric age. *The Indian journal of medical research*. 2015;142(6):655.
33. Inouye SK, Westendorp RG, Saczynski JS, Kimchi EY, Cleinman AA. Delirium in elderly people—Authors' reply. *The Lancet*. 2014;383(9934):2045.
34. Campanelli CM. American Geriatrics Society updated beers criteria for potentially inappropriate medication use in older adults: the American Geriatrics Society 2012 Beers Criteria Update Expert Panel. *Journal of the American Geriatrics Society*. 2012;60(4):616.
35. Yıldız MK, Terzi M, Tan F. *Geriatrik Psikiyatri içinde*: Yıldız MK, editor. Yaşlılık ve Deliryum. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2022. p. 101-20.
36. Fischer CE, Namasivayam A, Crawford-Holland L, Hakobyan N, Schweizer TA, Munoz DG, et al. Psychotic Disorders in the Elderly: Diagnosis, Epidemiology, and Treatment. *Psychiatric Clinics*. 2022;45(4):691-705.
37. Vannorsdall TD, Schretlen DJ. Late-onset schizophrenia. *Handbook on the Neuropsychology of Aging and Dementia*. 2019:711-25.

38. Meesters PD, de Haan L, Comijs HC, Stek ML, Smeets-Janssen MM, Weeda MR, et al. Schizophrenia spectrum disorders in later life: prevalence and distribution of age at onset and sex in a dutch catchment area. *Am J Geriatr Psychiatry*. 2012;20(1):18-28.
39. Reeves RR, Brister JC. Psychosis in late life: emerging issues. *Journal of psychosocial nursing and mental health services*. 2008;46(11):45-52.
40. Palmer BW, McClure FS, Jeste DV. Schizophrenia in late life: findings challenge traditional concepts. *Harvard Review of Psychiatry*. 2001;9(2):51-8.
41. Howard R, Rabins PV, Seeman MV, Jeste DV, Late-Onset tI. Late-onset schizophrenia and very-late-onset schizophrenia-like psychosis: an international consensus. *American Journal of Psychiatry*. 2000;157(2):172-8.
42. Kørner A, Lopez AG, Lauritzen L, Andersen PK, Kessing LV. Late and very-late first-contact schizophrenia and the risk of dementia—a nationwide register based study. *International Journal of Geriatric Psychiatry: A journal of the psychiatry of late life and allied sciences*. 2009;24(1):61-7.
43. Chen L, Selvendra A, Stewart A, Castle D. Risk factors in early and late onset schizophrenia. *Comprehensive Psychiatry*. 2018;80:155-62.
44. Frandsen G, Pennington SS. *Abrams'ın klinik ilaç tedavisi hemşireler için akılcı ilaç uygulamaları*: Akademisyen Tıp Kitabevi; 2014.
45. Halter MJ. *Varcarolis Psikiyatri Hemşireliği Bakım Planlaması El Kitabı*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2022. p. 78-95.
46. Kahraman N. *Ruhsal Hastalıkların Sağaltımında Kullanılan Tedaviler* içinde: Çıtak EA, Hiçdurmaz D, editors. *Psikiyatri Hemşireliği Akıl Notları*. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri; 2020. p. 273-88.
47. Mellacheruvu S, Norton JW, Schweinfurth J. Atypical antipsychotic drug-induced acute laryngeal dystonia: 2 case reports. *Journal of clinical psychopharmacology*. 2007;27(2):206-7.
48. Seeman P. Atypical antipsychotics: mechanism of action. *Focus*. 2004;47(1):27-58.
49. Demirkol ME, Şenbayram Ş, Doğangüneş G, Tamam L. Tardiv diskinezi ve tedavi yaklaşımları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2018.
50. Correll CU, Schenk EM. Tardive dyskinesia and new antipsychotics. *Current opinion in psychiatry*. 2008;21(2):151-6.
51. Karadakovan A. *Yaşlı Sağlığı ve Bakım*: Akademisyen Tıp Kitabevi; 2014.
52. Yüksel RN, Hasan K, AYTEKİN MY, Bayram Ş, Erol G. Elektrokonvülsif Tedavide Güncel Durum: Ankara'da Bir Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Uygulamaları. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*. 2020;25(1):27-32.
53. Zeren T, Tamam L, Evlice YE. Elektrokonvülsif terapi (EKT): Bir genel değerlendirme. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*. 2003;12(4).
54. Turan N. *Şizofreni ve Diğer Psikotik Bozukluklar* içinde: Gürhan N, editor. *Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri; 2016. p. 539-64.
55. Pharoah F, Mari J, Rathbone J, Wong W. Family intervention for schizophrenia. *Cochrane Database Syst Rev*. 2010(12):Cd000088.
56. González-Blanch C, Álvarez-Jiménez M. Review: family interventions reduce relapse or hospitalisation in people with schizophrenia. *Evid Based Ment Health*. 2011;14(4):115.
57. Yıldırım Kaptanoğlu A. *Yaşlı Sağlığı*. Ankara: TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü; 2019.

58. McLeod BD, Fjermestad KW, Liber JM, Violante S. Overview of CBT Spectrum Approaches. *Cognitive Behavioral Therapy in Youth: Tradition and Innovation*. 2020:1-17.
59. Brockman R, Murrell E. What Are the Primary Goals of Cognitive Behavior Therapy for Psychosis? A Theoretical and Empirical Review. *J Cogn Psychother*. 2015;29(1):45-67.
60. Penn DL, Meyer PS, Evans E, Wirth RJ, Cai K, Burchinal M. A randomized controlled trial of group cognitive-behavioral therapy vs. enhanced supportive therapy for auditory hallucinations. *Schizophrenia Research*. 2009;109(1):52-9.
61. Şahin S, Taşar P, Baybaş B, Özgür Ö, Tenli E, Ülgen M. Kapsamlı geriatrik değerlendirmede interdisipliner ve multidisipliner ekip kavramları. *Türkiye Klinikleri Geriatrics-Special Topics*. 2018;4(3):8-11.
62. Kanadlı KA, Sazak Y, Tosun N. Çok yönlü geriatrik değerlendirmede multidisipliner ekip yaklaşımı ve hemşirenin rolü. *Geriatrik Bilimler Dergisi*. 2021;4(1):15-22.
63. Glass OM, Hermida AP, Hershenberg R, Schwartz AC. Considerations and Current Trends in the Management of the Geriatric Patient on a Consultation–Liaison Service. *Current Psychiatry Reports*. 2020;22(5):21.
64. Levenson JL. The American Psychiatric Association Publishing textbook of psychosomatic medicine and consultation-liaison psychiatry: American Psychiatric Pub; 2018.
65. Kim K, Jeon HJ, Myung W, Suh SW, Seong SJ, Hwang JY, et al. Clinical Approaches to Late-Onset Psychosis. *J Pers Med*. 2022;12(3).
66. Küçükbükcü RA, Çamur G. Psikiyatrik Sosyal Hizmet Amaçları-Roller-Sorumlulukları *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2021;6(3):463-76.
67. Bulut I. *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi: TC Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı*; 1993.
68. Çölgeçen Y, Abay AR. Psikiyatrik sosyal hizmet-koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici ruh sağlığı alanında sosyal çalışmacıların rolü. *OPUS International Journal of Society Researches*. 2018;9(16):2147-85.
69. Çam O, Engin E. *Ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği bakım sanatı: İstanbul Tıp Kitabevi*; 2021.
70. Dölek BÖ. Geriatrik Hizmetlerde Ekip Çalışması ve Geriatrik Ekipte Sosyal Çalışmacı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 2013;24(1):191-8.